

MAŁGORZATA GRABOWSKA
(Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II)

PRACA W BIBLIOTECE SZKOLNEJ ZESPOŁU SZKÓŁ W URSZULINIE

Urszulin jest miejscowością o ponad dwustuletniej, bardzo ciekawej historii. Założył ją w połowie XVIII wieku podsedek ziemi chełmskiej Antoni Ludwik Boniecki, właściciel dóbr andrzejowskich. Osada miała być darem dla drugiej jego żony, Urszuli z Wereszczyńskich, i od jej imienia wzięła swoją nazwę¹. Urszulin, stanowiący obecnie siedzibę gminy w powiecie włodawskim, leży na terenie Polesia i Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego, 60 kilometrów od Lublina i 50 kilometrów od Chełma, sąsiaduje z Poleskim Parkiem Narodowym. W samej malowniczo położonej miejscowości, liczącej nieco ponad 4 tysiące osób, oraz jej otoczeniu istnieje przyjazna przybyszom, dobrze rozbudowana infrastruktura turystyczna². Na terenie gminy Urszulin znajduje się Zespół Szkół, którego uczniowie mają zapewnione dobre warunki do nauki. W skład Zespołu wchodzi: przedszkole, klasa zerowa, szkoła podstawowa imienia profesora Alfreda Lityńskiego oraz do niedawna gimnazjum. Do przedszkola chodziło w nieodległej przeszłości 50 przedszkolaków, w klasach zerowych było 56 uczniów, w szkole podstawowej imienia Alfreda Lityńskiego 261 uczniów, a w gimnazjum – 75 uczniów.

Grono nauczycielskie usilnie dba o możliwie najlepszy standard edukacyjny. Z informacji podawanej na internetowej stronie domowej Zespołu Szkół wynika, że uczniowie mogą korzystać ze zbioru bibliotecznego, z multimedialnego centrum informacji, wyposażonego w 4 komputery z dostępem do Internetu oraz urządzenie wielofunkcyjne³.

Jak wiadomo, starożytni Egipcjanie miejsce przechowywania zbioru zwojów rękopiśmiennych nazywali domem papirusów. Grecy pomieszczenie to określali jako skład-

¹ T. Antoniuk, S. Grabowska, M. Kępa, A. Panasik, *Przewodnik turystyczny Urszulin*, Urszulin 2012, s. 57.

² A. Waryniuk, *Powiat włodawski historia, geografia, gospodarka, polityka. Monografia miejscowości*, Włodawa 2010, s. 267–268.

³ Zespół Szkół w Urszulinie, zob. [online] <http://www.szkolnictwo.pl/liceum,ogólnokształcące,Urszulin,H07539,Zespół+Szkół+w+Urszulinie> [dostęp: 16.01.2018].

nicę książek, czyli bibliotekę (*biblíon* lub *bímblos* – książka i *thēkē* – składnica, magazyn). Nazwa ta przeszła do wielu języków współczesnych. Niektóre narody będące pod wpływem języka łacińskiego na określenie biblioteki przyjęły nazwę łacińską (*librarium* = miejsce przechowywania książek). Dzisiejsze biblioteki przybierają nową postać – wirtualną.

Bibliotekę szkolną w Zespole Szkół w Urszulinie tworzy wypożyczalnia i czytelnia. W wypożyczalni uczniowie z klas I–VI, a także ich rodzice, mogą wypożyczyć książki potrzebne im do nauki, pracy i rozrywki, w czytelni uczniowie mogą w spokoju czytać książki, ewentualnie odrabiać lekcje. Księgozbiór biblioteki szkolnej Zespołu Szkół w Urszulinie to około dziewięciu tysięcy woluminów. Choć jest w istocie nieco przestarzały i mało w nim nowości wydawniczych (wyjątek stanowią książki z kącika *Książki Naszych Marzeń*), to i tak wedle konieczności jest przedmiotem zainteresowania uczniów młodszych i starszych, a także ich rodziców.

Czytelników obsługuje wyznaczony nauczyciel-bibliotekarz. Wedle zawodowej i organizacyjnej pragmatyki do jego zadań należy udostępnianie zbiorów bibliotecznych, działalność informacyjna, organizowanie i prowadzenie zajęć uzupełniających na terenie biblioteki szkolnej, udział w realizacji edukacji czytelniczej i medialnej, organizowanie różnych form pracy zespołowej i zbiorowej (konkursy, imprezy, projekty, wystawy). Do obowiązków osoby zarządzającej biblioteką należy również opieka nad księgozbiorem podręcznym, udostępnianie materiałów bibliotecznych w ramach potrzeb lekcyjnych i zajęć dydaktyczno-wychowawczych, a także nadzór nad dostępem do materiałów i treści oferowanych przez Internet. Aktywność administratora bibliotecznego jest naturalnie zróżnicowana wedle możliwości i potrzeb grup czytelniczych, jego zadaniem jest kształtowanie konieczności tworzenia racjonalnego modelu korzystania z zasobu intelektualnego zawartego w księgozbiornie i w narzędziach oferowanych przez zainstalowane w bibliotece media elektroniczne.

Do zajęć uzupełniających działalność wypożyczalni i czytelni zaliczane są lekcje biblioteczne, adresowane do uczniów z klas pierwszych szkoły podstawowej. Podczas tych lekcji dzieci szukają różnych informacji o sposobie korzystania z biblioteki, zdobywają wiedzę i umiejętności wykorzystywane potem w ramach innych przedmiotów szkolnych, a także zapoznawane są z zasadami funkcjonowania biblioteki szkolnej. Do dodatkowych obowiązków nauczyciela-bibliotekarza w Urszulinie należy także przeprowadzanie dla dzieci z klas pierwszych szkoły podstawowej ceremonii „pasowania na czytelnika”. Wtedy to uczniowie mają zakładaną kartę czytelnika i mogą pierwszy raz samodzielnie wypożyczyć książkę, otrzymują też okolicznościowe dyplomy oraz drobne upominki.

Wśród powszednich obowiązków organizacyjno-technicznych bibliotekarza szkolnego w Urszulinie jest gromadzenie zbioru, prowadzenie księgi inwentarzowej i katalogu, udostępnianie zbioru bibliotecznego, jego kontrola w ramach skontrum, a także planowanie i sprawozdawczość na podstawie bibliotecznego statystyki cząstkowej i zbiorczej. Statystykę cząstkową przeprowadza się po każdym dniu pracy, zaś wyliczenia zbiorcze tworzone są cyklu miesięcznym. Na ich podstawie wybierana jest czytelniczka lub czy-

telnik miesiąca, czyli osoba przodująca pod względem liczby wypożyczonych i przeczytanych książek. W wyniku kalkulacji semestralnych i rocznych wyłaniani są rekordziści, których osiągnięcia czytelnicze premiowane są nagrodami książkowymi.

W urszulińskiej bibliotece szkolnej trwa usilna praca nad realizacją zrównoważonych form działania, które w teorii określane są zamiennie jako praca z użytkownikiem (czytelnikiem) oraz praca pedagogiczna biblioteki szkolnej, odnosząca to zagadnienie do aspektów pracy z uczniem-czytelnikiem. Trwa konkretyzacja procesu zwerbalizowanego przez Jacka Wojciechowskiego jako zespół bibliotecznych działań mediacyjnych i perswazyjnych, zmierzających do inicjowania, stymulowania, kierunkowania i korygowania odbioru różnych przekazów oraz do upowszechniania, a także wzbogacania form użytkowania biblioteki. Inaczej mówiąc, jest to praca z użytkownikiem (czytelnikiem), polegająca na pośredniczeniu w korzystaniu z różnych przekazów i wpływaniu bibliotekarza na użytkowników poprzez inspirowanie ich do użytkowania biblioteki, zachęcanie do odbioru różnych przekazów, wskazywanie na wartości i korygowanie odbioru, które to działania prowadzą do upowszechniania i poszerzania form „użytkowania biblioteki”⁴.

Bardzo popularną formą pracy z użytkownikiem w urszulińskiej bibliotece szkolnej są konkursy. Ich forma trwania bywa różnaita. Zgodnie z teoretycznymi ustaleniami nazywane są błyskawicznymi, krótkoterminowymi i długoterminowymi⁵. Takim długoterminowym wydarzeniem był na przykład konkurs „Taką zakładkę chciałbym mieć”, adresowany do uczniów klas szóstych szkoły podstawowej, którzy mieli wykonać zakładki do książek, stosując dowolne techniki. Premiowana była przede wszystkim estetyka. Natomiast krótkoterminowy przebieg miał minikonkurs ze znajomości baśni. Uczestniczyli w nim uczniowie z klas pierwszych szkoły podstawowej. Odpowiadali oni na wylosowane przez siebie pytanie otwarte. W przypadku braku wiedzy płynącej z pamięci uczennica/uczeń mieli kilka minut, aby rozejrzeć się po bibliotece, a następnie znaleźć odpowiedź w bibliotecznym dziale bajecznym i baśniowym. W tym współzawodnictwie i we wszystkich innych tematycznych przedsięwzięciach na różnych poziomach wiekowych zakładających rywalizację, organizowanych niegdyś i obecnie w bibliotece, zawsze podkreślany był (i jest) element satysfakcji płynący z uczestniczenia w zawodach, wykazania szacunku do współuczestników, sprawdzenia się i sprawdzenia swojego poziomu wiedzy. Element nagrody, szczególnie za wszelką cenę, był (i jest) niebagatelny, ale zawsze szasta się nim w umiarkowany sposób.

Osobliwym z całą pewnością wydarzeniem w urszulińskiej szkolnej bibliotece była akcja „Książkowa kawiarenka”. W ramach zaradzania niedostatkom dostatecznych funduszy na uzupełnianie księgozbioru w zakresie niezbędnych nowości rodzice uczniów, nauczyciele i inni pracownicy szkoły zobowiązali się piec w domu ciasta, które chętnym byłyby oferowane za drobne opłaty w określonym dniu. Ci mieli niewątpliwą zachętę do odwiedzenia biblioteki, w której starano się stworzyć okazję do odwiedzenia poszcze-

⁴ J. W o j c i e c h o w s k i, *Praca z użytkownikiem w bibliotece*, Warszawa 2000, s. 13.

⁵ D. S a n i e w s k a, *Vademecum nauczyciela bibliotekarza*, Warszawa, 2003, s. 129.

gólnych pomieszczeń biblioteki i przyczynienia się do wsparcia słusznego celu. Zakupione nowości książkowe stworzyły zasób, z którego miały pochodzić książki wręczane uczniom w formie nagród w kolejnych akcjach czytelniczych, konkursach i zawodach.

Wartą wspomnienia akcją zorganizowaną przez bibliotekę szkolną w Urszulinie była akcja czytelnicza „Była sobie bajka”. Otóż zadaniem uczniów i pracowników szkoły, którzy brali w niej czynny udział, było napisanie wspólnymi siłami bajki. W rezultacie twórczego wysiłku powstał utwór, któremu nadano tytuł *Wicher i Warta*. Do tekstu przygotowano naturalnie w ramach kolejnego etapu działania ilustracje. Było ich wiele i charakteryzowały się ogromną pomysłowością, stanowiły niezaprzeczalny dowód zaangażowania uczestników i ich radości z szansy tworzenia. Z tych okoliczności wynikło pokłosie całej akcji w postaci wystawy „Była sobie bajka”, zorganizowanej przez nauczyciela-bibliotekarza w holu głównym Zespołu Szkół w Urszulinie.

Uczennice i uczniowie urszulińskiego Zespołu Szkół nie stronią od uczestnictwa w akcjach organizowanych przez bibliotekę szkolną. W różnorodnych konkursach chętnie starają się pokazać swoją wiedzę, zaangażowanie, pomysłowość i refleks, nie stronią od chęci zaimponowania koleżankom i kolegom stopniem znajomości zasobów szkolnej biblioteki. Z kolei bibliotekarzowi-nauczycielowi praca w szkolnej bibliotece daje przede wszystkim możliwość efektywniejszego uczestniczenia w procesie dydaktyczno-wychowawczym dzięki głębszemu rozeznaniu intelektualnego statusu uczniów, statusu manifestującego się bez wątplenia zdradzonymi przez nich preferencjami poznawczymi. Ta możliwość realizuje się dzięki mimowolnemu w istocie współuczestniczeniu w rozwoju poznawczym i emocjonalnym ich osobowości, wspartym na sensownie kształtowanym tematycznie księgozbiornym, odwzorowującym owe wspomniane preferencje i jednocześnie modelującym je w przypadkach niezbędnych.

Korzystając ze wskazówek wynikających ze stosownych ustaleń teoretycznych⁶, autorka spróbowała zarysować obraz bibliotekarza i specyfiki jego pracy w bibliotece urszulińskiego Zespołu Szkół na bazie badania przeprowadzonego wśród uczniów ze szczególnym uwzględnieniem młodych czytelników z klas od pierwszej do szóstej i opinii ich rodziców. Autorka postanowiła dowiedzieć się, jaki obraz pracy bibliotekarza-nauczyciela ukształtowany jest w świadomości badanych, jakie jest wyobrażenie o obowiązkach bibliotekarza, jak kształtują się zalety i wady sprawowanej funkcji. Do celów badawczych wykorzystano w pierwszym rzędzie obserwację uczestniczącą ukrytą, polegającą na tym, że osoba badająca wchodzi do grupy jako jej nowy członek bez zdradzania informacji o swoich inspekcyjnych zamiarach. Naturalnie grupa badana nie jest o tym manewrze informowana. W omawianym przypadku ową rolę była funkcja pomocnika bibliotecznego. Drugą użytą metodą poznawczą był wywiad nieskategoryzowany, który daje możliwość kształtowania rozmowy w swobodnym trybie, bez ograniczeń wynikających z jakichś wcześniej ustalonych sztywnych ram.

⁶ T. P i l c h, T. B a u m a n, *Zasady badań pedagogicznych. Strategie jakościowe i ilościowe*, Warszawa 2001, s. 88; J. S z t u m s k i, *Wstęp do metod i technik badań społecznych. Metody jakościowe*, [online] <http://www.badania-satysfakcji-pracownikow.pl/metody-jakosciowe.php>.

Stosując wyżej opisane narzędzia, po uwzględnieniu nadto wywiadu przeprowadzonego z etatowym bibliotekarzem-nauczycielem, można sformułować najszerszy wniosek, że praca bibliotekarza w urszulińskim Zespole jest oceniana jako zajęcie wprawdzie mogące dawać satysfakcję, ale jednocześnie wymaga znacznego nakładu emocjonalnej determinacji, przynoszącej niejednokrotnie sporą dozę wyczerpania. Taki stan rzeczy wynika przede wszystkim z konieczności łączenia obowiązków *stricte* pedagogicznych z organizacyjno-technicznymi, wykazywania przez nauczyciela-bibliotekarza permanentnie wysokiego poziomu inwencji, sił, prezentowania energii i dobrego stanu zdrowia. Od bibliotekarza-nauczyciela oczekuje się skłonności do poświęcania się, odpowiedzialności i dyspozycyjności, a także spełniania różnorodnych powinności, polegających na powiększaniu i ewidencji zbiorów bibliotecznych, ich selekcji i usuwaniu obiektów zdezaktualizowanych, a także na prowadzeniu wymaganej przez stosowne przepisy statystyki bibliotecznej. Oczekiwana dyspozycja bibliotekarza w urszulińskim Zespole Szkół ma polegać także na udostępnianiu zbiorów bibliotecznych, na informowaniu czytelników o konkursach i akcjach planowanych w bibliotece szkolnej, na prowadzeniu lekcji bibliotecznych adresowanych do uczniów pierwszych klas szkoły podstawowej, na współpracy z uczniami należącymi do samorządu szkolnego. Bibliotekarz-nauczyciel ma też być wrażliwym i cierpliwym obserwatorem preferencji i zachowań uczniowskich, wyczulonym szczególnie na sytuacje, w których wymagana jest pilna reakcja dorosłych. Jako pedagog powinien jednocześnie dbać nie tylko o rozwój poznawczy i emocjonalny małych czytelników, ale też znaleźć sposób, by pozyskać ich zaufanie i sympatię, znaleźć czas na wysłuchanie ich opowieści o ich problemach i troskach, na rozmowę bez jakiegóż restrykcji tematycznej. Rodzice bowiem skoncentrowani na pracy zarobkowej lub skupieni na opiece nad swoim młodszym dzieckiem, co zdarza się nierzadko, nie mają wiele niezbędnego czasu i siły na ogarnianie zjawisk, które wymagają uwagi dorosłych.

Bibliotekarz w Urszulinie jako opiekun szkolnego księgozbioru uczestniczy również w procesie, którego wynikiem jest kształt części budżetu szkolnego przeznaczanego przez dyrekcję Zespołu Szkół na potrzeby biblioteczne. Prawdę mówiąc, nie jest to część preferowana, jest to część wymagająca zmian niosących progresję. Na obecnym poziomie trudno jest budować jakieś szersze, ambitne plany powiększania ilościowego i poszerzania zakresu tematycznego księgozbioru. Nie zmienia to jednak nic w konstatacji, że to przede wszystkim osobowość nauczyciela-bibliotekarza, jego kompetencje i relacje z użytkownikami kształtują wizerunek i w końcu przydatność dydaktyczno-wychowawczą szkolnej biblioteki w Urszulinie.

WORK IN THE LIBRARY OF THE SCHOOL COMPLEX IN URSZULIN

SUMMARY

On the basis of findings resulting from the use of appropriate theoretical instruments – namely covert participant observation and non-category interviews – the author outlines the nature of the work of the librarian in the school library in Urszulin, a village which is located 60 km northeast of Lublin and which is the municipal seat of the Włodawa district.

SŁOWA KLUCZOWE:

biblioteka, szkoła podstawowa, praca w bibliotece, Urszulin, bibliotekarz

KEYWORDS:

library, primary school, work in a library, Urszulin, librarian